

PŘECHOD DÍTĚTE Z MŠ DO ZŠ OČIMA RODIČŮ: OBAVY, OČEKÁVÁNÍ A ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

THE TRANSITION FROM KINDERGARTEN TO PRIMARY SCHOOL THROUGH PARENTS' EYES: CONCERNS, EXPECTATIONS, AND SCHOOL ENTRY DEFERRAL

Helena Picková¹, Radka Harazinová¹, Jan Pícek²

1 Katedra primární a preprimární pedagogiky, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita, Liberec

2 Katedra matematiky, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita, Liberec

Abstrakt

Príspevok predstavuje výsledky dotazníkového šetření mezi rodiči při zápisu do 1. ročníku na vybraných základních školách v Libereckém kraji. Šetření vychází z pojetí přechodu z mateřské do základní školy jako procesu zahrnujícího dítě, rodinu a školu a z konceptu školy připravené na dítě. Výzkum sleduje, jak rodiče chápou školní připravenost, jaké kroky školy považují za důležité při nástupu dítěte a jak silné obavy prožívají v období zápisu. Výsledky ukazují, že vyšší obavy rodičů se pojí se silnějším důrazem na srozumitelné informování, možnost seznámení dítěte se školou před začátkem roku, individuální konzultace s oběma stupni škol. Míra obav zároveň nejlépe vysvětluje, zda rodiče odklad zvažují či jej již využili.

Klíčová slova: *přechod dítěte z MŠ na ZŠ; obavy rodičů; opatření školy pro usnadnění nástupu; odklad školní docházky.*

Abstract

This paper presents results from a questionnaire survey administered to parents during first-grade enrolment at selected primary schools in the Liberec Region. The study builds on models that conceptualize the transition from kindergarten to primary school as a context-dependent process involving the child, the family, and the school, and it draws on the notion of a “ready school”. We examine how parents understand school readiness, which school practices they consider important at school entry, and how strongly they experience concerns at the time of enrolment. The findings indicate that higher parental concerns are

associated with a stronger emphasis on clear and transparent communication, opportunities for the child to become familiar with the school before the start of the school year, individual consultations. Parental concerns also emerge as the strongest predictor of whether parents consider or have already used a deferred school entry.

Keywords: *transition from kindergarten to primary school; parental concerns; school entry/transition practices; deferred school entry.*

1 ÚVOD

Přechod dítěte do 1. třídy základní školy představuje významný osobnostně vývojový i institucionální předěl spojený se změnou režimu, vztahů a zvýšenými nároky na seberegulaci. V českém prostředí je tato fáze dlouhodobě provázena vysokým podílem odkladů a odlišnou praxí škol v tom, jak nastavují začátek 1. třídy. Novela školského zákona přenastavuje načasování i některé procesy rozhodování o nástupu a posiluje důraz na kontinuitu mateřské a základní školy. Příspěvek představuje studii zkoumající pojetí školní připravenosti, očekávání vůči škole a míru rodičovských obav v době zápisu.

2 TEORIE

Současné modely chápou přechod do školy jako proces podmíněný kontextem prostředí, v němž se setkávají charakteristiky dítěte, rodiny a školy (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000). Vedle tradičního důrazu na „zralost dítěte“ se prosazuje rámec připravenosti dítě–škola–rodina, který zdůrazňuje i schopnost školy nastavit adaptivní začátek a spolupráci s rodinou (UNICEF, 2012). Empirické práce ukazují, že pro hladký start jsou klíčové seberegulační dovednosti (pozornost, vytrvalost, regulace emocí) (McClelland et al., 2006; Blair & Raver, 2015). OECD popisuje jako účinné přechodové praxe zejména transparentní informování, předběžné seznamování dítěte se školou a možnost konzultace s rodiči (OECD, 2017). V systémech s pevnými kohortami se navíc uplatňuje relativní věkový efekt, který může ovlivňovat rodičovská rozhodnutí o odkladu (Bedard & Dhuey, 2006).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Šetření bylo realizováno formou anonymního dotazníku pro rodiče při zápisu do 1. ročníku na 15 vybraných základních školách v Libereckém kraji. Dotazník mapuje základní charakteristiky dítěte a rodiny, míru obav rodičů z nástupu, očekávání vůči škole v období přechodu (informování, seznámení dítěte se školou, individuální konzultace, spolupráce MŠ a ZŠ), pojetí školní připravenosti a důvěru rodičů ve schopnost školy podpořit dítě v rozvoji a zvládnutí heterogenity. Součástí jsou také položky k poslednímu roku v MŠ, volitelné otázky ke spádovosti/volbě školy. Souhrnné ukazatele byly tvořeny jako průměry položek na pětibodových škálách; jejich vnitřní konzistence byla ověřena Cronbachovým alfa. Pro analýzu vztahů byly použity Spearmanovy korelace, ordinální logistická regrese pro míru obav a multinomiální logistická regrese pro zvažování či využití odkladu, s kontrolou školního kontextu.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Šetření rodičů u zápisu do 1. ročníku ukazuje, že rodičovské postoje a očekávání nejsou homogenní. Souhrnné ukazatele vykazují dobrou vnitřní konzistenci (Cronbachovo alfa 0,76–0,85), a lze je proto využít v analýze. Hlavní zjištění se týká obav z nástupu: rodiče s vyššími obavami obvykle zároveň přikládají vyšší důležitost tomu, aby škola nabízela přehledné informace, umožnila dítěti seznámit se se školou ještě před začátkem roku, nabídla individuální konzultaci a koordinovala přechod s MŠ. Současně se naznačují rozdíly mezi školami v úrovni obav i v očekávání rodičů. V ordinální logistické regresi zůstává důležitost těchto opatření statisticky významně spojena s vyšší mírou obav i po zohlednění rozdílů mezi školami a dalších postojů. Zároveň se ukazuje, že právě míra obav je nejsilnějším prediktorem toho, zda rodiče odklad zvažují nebo jej již využili.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Provedené šetření ukazuje, že období zápisu je pro část rodičů spojeno s výraznou nejistotou a že obavy z nástupu dítěte se promítají do toho, jaké kroky rodiče od školy očekávají. Vyšší míra obav se váže na silnější důraz na srozumitelnou komunikaci, možnost předběžného seznámení dítěte se školou a koordinaci

přechodu s mateřskou školou. Tento vztah přetrvává i po zohlednění rozdílů mezi školami, což podporuje interpretaci, že opatření usnadňující nástup tvoří klíčový mechanismus adaptace. Současně se potvrzuje, že obavy rodičů úzce souvisejí se zvažováním či využitím odkladu. Pro školní praxi z toho plyne potřeba posilovat „připravenost školy“: transparentní informování, citlivé nastavení prvních týdnů a dostupnou komunikaci s rodinami. Výsledky zároveň otevírají otázku, které kombinace opatření jsou nejúčinnější a pro které skupiny rodičů a dětí.

6 LITERATURA

- Bedard, K., & Dhuey, E. (2006). The persistence of early childhood maturity: International evidence of long-run age effects. *The Quarterly Journal of Economics*, 121(4), 1437–1472.
- Blair, C., & Raver, C. C. (2015). School readiness and self-regulation: A developmental psychobiological approach. *Annual Review of Psychology*, 66, 711–731.
- McClelland, M., Acock, C., & Morrison, J. (2006). The impact of kindergarten learning-related skills on academic trajectories at the end of elementary school. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(4), 471–490.
- OECD. (2017). *Starting Strong V: Transitions from early childhood education and care to primary education*. OECD Publishing.
- Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(5), 491–511.
- UNICEF. (2012). *School readiness: A conceptual framework*. United Nations Children's Fund.